

RAPPORT

PETER HELLER LÜTZEN, NATIONALT VIDENCENTER FOR LÆSNING
SØREN STØVLBÆK SKOVBOELLING, LOLLAND KOMMUNE

Lolland skriver 2021-2025 Afslutningsrapport

Projektdeltagere i projekt *Lolland skriver*

Lolland Kommunes skoleforvaltning
Cirka 230 medarbejdere på otte skoler i Lolland Kommune
Professionshøjskolen Absalon
Nationalt Videncenter for Læsning

Projektkonsulenter

Peter Heller Lützen, Nationalt Videncenter for Læsning (projektleder)
Bonnie Vittrup, VIA University College og Syddansk Universitet (projektkonsulent)
Lise Overgaard Nielsen, Professionshøjskolen Absalon (projektkonsulent)
Pernille Hargbøl Madsen, Professionshøjskolen Absalon (projektkonsulent)

Projekthjemmeside: [Lolland skriver](#)

Indholdsfortegnelse

Overordnet om projektet.....	3
Organisering og deltagere	3
Skrivedidaktisk indhold	5
Øget fagdidaktisk fokus	9
Udbytte og langsigtede resultater	9
Afsluttende anbefalinger og perspektiver	12
Læs mere om projektet her	13

Overordnet om projektet

Projektets overordnede mål var at styrke elevernes faglige udvikling og deltagelse gennem skrivning i fagene. Projektet var organiseret som et kompetenceudviklingsprojekt med fokus på lærernes skrivedidaktik. Skrivedidaktik og kompetenceudvikling har således været de to hovedfokus i projektet.

Kompetenceudviklingen har været baseret på tæt samarbejde mellem lærere faciliteret af konsulenter fra Nationalt Videncenter for Læsning og har taget udgangspunkt i små, let omsættelige skrivedidaktiske aktiviteter, som kan bruges i alle fag, og som har stor rækkevidde, hvis man indarbejder dem i sin undervisning. Understøttelse af fælles didaktisk refleksion, udvikling og planlægning har derfor stået centralt i de udefrakommende konsulenters arbejde på skolerne.

Projektets skrivedidaktiske indhold kan bredt betegnes som skrivning for læring i fagene. Skrivning for læring styrker eksplicitering og udrydder indforståetheder, skriveren skaber nye forbindelser mellem fagligt stof og egen viden, skrivning understøtter refleksion, den skaber øget involvering i det faglige stof og kan fremme metakognitive overvejelser. Derfor havde projektet som mål at gøre eleverne skriftsprogligt aktive i undervisningen, og der har været arbejdet meget med 'små-tekster' som udkast, noter, mindmaps, organisering af viden, undersøgende skrivning på boards, post-its, resumeer af læst indhold, refleksioner under filmsening osv. Det faglige fokus blev i sidste projektår, da eleverne gik i 8. klasse, suppleret med skrivestrategier i en fasemodel, som retter sig mod skrivning af længere og mere sammenhængende tekster.

Organisering og deltagere

Kompetenceudviklingen har været organiseret omkring tre årlige workshops med et skrivedidaktisk indhold, som lærerne skulle omsætte i praksis i egne fag og klasser. I de mellemliggende perioder har konsulenterne observeret undervisning, sparret med lærere i årgangsteams, faggrupper, i samarbejdende par og enkeltvis.

De fire konsulenter besøgte alle de deltagende skoler i foråret 2021 i fire-fem hele skoledage og gennemførte interviews med ledere, læsevejledere og kommende projektdeltagere og observerede undervisning på projektårgangen. Ud fra denne praksisafdækning blev der udviklet skrivedidaktiske tiltag, som blev præsenteret på workshops med de deltagende lærere fra starten af skoleåret 2021-22. Indhold i efterfølgende workshops er løbende udviklet og justeret med henblik på så direkte anvendelighed og praksisnærhed som muligt. De konkrete aktivitetsforslag var således udformet på måder, der tog udgangspunkt i eksisterende praksis, var konkrete og kunne tilpasses fag, forskellige klasser og forskellige lærere.

I de to første projektår deltog ca. 40 mellemtrinlærere, i de to næste lidt færre udskolingslærere. Eleverne var de samme, men skiftede lærere og i mange tilfælde også skoler sommeren 2023. I projektets første del deltog otte skoler, i anden del først fem og siden fire skoler. Holeby og Horslunde Landsbyordninger lukkede sommeren 2024. Holeby havde ikke udskolingsafdeling og var derfor på det tidspunkt ikke direkte deltagende skole, mens Horslundes udskoling var. Begge skolelukninger indebar flytning af elever og lærere til andre skoler og har haft en vis indflydelse på projektets

gennemførelse. Samtidig lukkede en større privatskole midt i skoleåret 2023-24, hvilket også indebar overflytning af elever og lærere.

Projektet fulgte den årgang af elever, som startede i 5. klasse i august 2021:

Skoleår	Projektårgang	Skoler	Direkte projektdeltagere	Spredning til andre
2021-22	5. klasse	Otte skoler	Ca. 40 lærere	Ca. 25 lærere.
2022-23	6. klasse	Otte skoler	Ca. 40 lærere	Ca. 25 lærere
2023-24	7. klasse	Fem skoler	Ca. 35 lærere	80-90 lærere
2024-25	8. klasse	Fire skoler	Ca. 30 lærere	100-120 lærere

I alt har projektet arbejdet direkte med 75-80 lærere og spredt viden og aktiviteter til yderligere 100-120 lærere. Spredningen er primært sket i de to sidste projektår, hvor de deltagende mellemtrinlærere trådte ud af projektet som direkte deltagere, men medvirkede til spredning og videndeling – samtidig med, at udskolingslærerne trådte ind i projektet som direkte deltagere.

Op mod 200 lærere i kommunen har således brugt projektets aktiviteter i egen undervisning i et vist omfang. Langt størstedelen af disse op mod 200 lærere underviser på mellemtrin og i udskoling.

Skrivedidaktisk indhold

Oversigt over indhold i de i alt 12 workshops:

Fase 1 – skoleåret 2021-22: Et skivedidaktisk forløb

Det faglige fokus i første projektår var at indføre skivedidaktik og skrivning for læring i undervisningen. Fokus var på at skabe plads og rum for skrivning og skriftsproglig deltagelse.

Workshop 1 august 2021 – 5. klasse

Fagligt fokus	Projektets skrivesyn – skrivning for læring
Aktiviteter	Tre simple skivedidaktiske aktiviteter: - Stop op og skriv - Fasthold instruktionen - Beskriv figuren/ billedet Hent samtalekort til understøttelse af teamsamtaler her

Workshop 2 november 2021 – 5. klasse

Fagligt fokus	Fagsprogstilegnelse gennem skriftlig deltagelse
Aktiviteter	Tre simple skivedidaktiske aktiviteter: - Fagsprog på ordniveau - Fagsprog på sætningsniveau - Fagsprog - dictogloss Hent samtalekort til understøttelse af teamsamtaler her .

Workshop 3 marts 2022 – 5. klasse

Fagligt fokus	Skrivemiljø i klassens læringsrum
Aktiviteter	Gennemgå og indret klassen som stilladserende skrivemiljø. Brug brætspillet Klassens skrivemiljø i teamet, og indret læringsmiljøet fagligt stilladserende i fællesskab. Hent spillet her . Se webdok om skrivemiljø her . Ideer fra hele første projektår er samlet her .

Fase 2 – skoleåret 2022-23: Ordforrådsudvikling og begrebsforståelse

Det faglige fokus i andet projektår var at skabe fagdidaktisk fokus på ordforråd og begrebstilegnelse gennem skrivning. Samtidig blev aktiviteter fra første projektår videreført.

Workshop 4 august 2022 – 6. klasse

Fagligt fokus	Skrivning og læseforståelse – læseguides
Aktiviteter	Arbejd med læseguides i fagene. Lad eleverne tilegne sig fagsprog og overblik over fagtekster gennem skrivning.

Workshop 5 november 2022 – 6. klasse

Fagligt fokus	Fagspecifik skrivning – respekter fagenes forskelle
Aktiviteter	Fire fagrettede skivedidaktiske aktiviteter: - Skriveordrer - Skrivning i matematik - Fokus på fagsprog - Differentier og modulariser læseguides

Workshop 6 marts 2023 – 6. klasse

Fagligt fokus	Skrivning i overgangen til 7. klasse
Aktiviteter	Fælles projekt for alle klasser i kommunen. Alle elever skriver om erfaringer med Lolland skriver og egen skrivning og overleverer til kommende lærere i 7. klasse. Se film om overgangsprojektet her . Se webdok om skrivning i overgange her .

Fase 3 – skoleåret 2023-24: Faglig læsning og faglig skrivning

Det faglige fokus i tredje projektår var at skabe sammenhæng mellem mundtlige samt receptive og produktive skriftsprogsaktiviteter. Samtidig blev aktiviteter fra projektets første del introduceret for de nye projektdeltagere.

Workshop 1 august 2023 – 7. klasse – OBS: nye lærere

Fagligt fokus	Modtagelse af eleverne + skrivning for læring
Aktiviteter	Modtagelse af eleverne ud fra deres overgangsprojekter lavet i 6. klasse. Projektets skrivesyn og de seks første skrivedidaktiske aktiviteter fra 5. klasse. Sikring af kontinuitet i elevernes arbejdsformer. Ideer fra første projektår er samlet her

Workshop 2 november 2023 – 7. klasse

Fagligt fokus	Skrivning i det tænkende rum
Aktiviteter	Tænkende klasserums didaktik og skrivning i små grupper på lodrette flader. Arbejde i fagopdelte grupper: - Matematik - Dansk - Fremmedsprog - Naturfag

Workshop 3 marts 2024 – 7. klasse

Fagligt fokus	Fagsprog på ord- og sætningsniveau
Aktiviteter	Arbejd med fokusord i fagtekster. Stilladser skrivning på sætningsniveau – skriverammer, koblinger, opsummeringer

Fase 4 – skoleåret 2024-25: Vi forankrer læse- og skriveidaktikken

Det faglige fokus i fjerde projektår var forankring af det skriveidaktiske fokus dels ud i alle skolers kulturer dels i projektdeltagernes egen undervisning. Det sidste skete konkret ved at sammenbinde skriveaktiviteter i en samlet skrivestrategisk fasemodel – SOUL-modellen.

Workshop 4 august 2024 – 8. klasse

Fagligt fokus	Skrivestrategier – SOUL-modellen
Aktiviteter	Skrivning i fire faser med brug af skrivestrategier: Saml viden Organiser viden Udtryk viden Lyt eller læs – og revider Læs artikel om SOUL-modellen her. Hent aktivitetskort om SOUL-modellen her.

Workshop 5 november 2024 – 8. klasse

Fagligt fokus	Formativ feedback – organisering og faser
Aktiviteter	Formativ feedback i forskellige organiseringer. Forskelligt fokus og formål med feedback i SOUL-modellens faser.

Workshop 6 marts 2025 – 8. klasse

Fagligt fokus	Samlet skriveforløb med SOUL-modellen
Aktiviteter	Skrivning af længere tekst i og på tværs af fag tilrettelagt i SOUL-modellens faser – og med indlagt formativ feedback.

Workshop 1 og 2 i 7. klasse samt 4 i 8. klasse blev afholdt fælles for alle, mens alle øvrige blev gennemført i øst med deltagelse af Maribo Skole, Rødby Skole samt Østøfte og Holeby Landsbyordninger (i de to første projektår) og i vest med deltagelse af Byskolen, Stormarkskolen, Søllested Landsbyordning (i de to første projektår) samt Horslunde Landsbyordning (i de tre første projektår, skolen lukkede sommeren 2024).

Øget fagdidaktisk fokus

Det har været en tiltagende klar erkendelse i projektet, at kompetenceudvikling ikke kun kan ske i tværfaglige fora. Det er nødvendigt med fagdidaktiske indsatser, som er tro mod fagenes forskellige indhold, arbejdsformer og traditioner. Dette blev tilgodeset ved workshop 5 i 6. klasse og stod i hele udskolingsdelen af projektet som et stærkt princip for den faglige tilrettelæggelse. Alle workshops og mellemliggende interaktioner på skoler er i projektets anden del sket i fagopdelte grupper. De seks udskolingsworkshops var inddelt i tre faggrupper: dansk, matematik samt fag med andre skrivepraksisser, dvs. fremmedsprog, kulturfag og naturfag. Det betød især i 8. klasse, at dansk og matematik som de to store skrivefag indtog en større rolle end de øvrige fag.

Dette har også betydet, at årgangsteamsene i løbet af projektet har indtaget en mindre væsentlig rolle. I stedet er interaktionen med lærerne på skolerne sket i fagopdelte grupper, fagudvalg eller i par (fx faglærerne i et fag på årgangen) eller enkeltvis. Inddragelsen af fagudvalgene førte til en meget stor spredning ud i hele skolekulturerne i projektets anden halvdel.

Udbytte og langsigtede resultater

Der er i alle fire projektår gennemført evalueringer af henholdsvis en ekstern evaluator, Nationalt Videncenter for Læsning og Lolland Kommune. Derudover gennemførte Nationalt Videncenter for Læsnings konsulenter i november 2022 og 2024 – altså i 6. og 8. klasse – en kort spørgeskemaundersøgelse om lærernes faglige og pædagogiske self efficacy og oplevelser af undervisningsbetingelser i egne klasser. Spørgsmålene var taget fra TALIS-undersøgelsen fra 2018 af danske læreres arbejdsforhold, self efficacy m.m., som derfor kan fungere som sammenligningsgrundlag.

Ud fra denne samlede viden kan vi pege på en række langsigtede resultater:

- Øget bevidsthed om skrive-didaktiske potentialer i undervisning på tværs af fag
- Konkrete undervisningsaktiviteter er afprøvet og implementeret
- Eleverne i projektklasserne er mere skriftsprogligt aktive
- Mange lærere arbejder i udfordrende klasserum
- Læse- og matematikvejledere har oplevet et kompetenceløft
- Overgangsprojektet mellem 6. og 7. klasse har blivende værdi
- Projektet forankres i kommunal sprog- og læsestrategi

Øget bevidsthed om skrive-didaktiske potentialer i undervisning på tværs af fag

Vi ser på alle skoler en stor udbredelse af nye, konkrete blikke på didaktik. Det er ikke sikkert, de er lige udbredte i alles undervisningspraksis, men stort set alle lærere på mellemtrin og i udskoling er bekendt med skrivning for læring og kender til skrive-didaktiske aktiviteter, som kan bruges i egen undervisning. I fagudvalg og i nogle årgangsteams er der skabt nye samarbejdsformer med et øget didaktisk fokus, hvilket var et af projektmålene. Der er således ikke blot hos eleverne især på projektårgangen, men også i lærernes arbejdskultur en styrket skrivekultur og en øget bevidsthed om værdien af skriftsprog og opmærksomhed i undervisningen.

Konkrete undervisningsaktiviteter er afprøvet og implementeret

Der var især ved projektets start i efteråret 2021 en vis lærerskepsis over for, om deres elever ville kunne tage del i de foreslåede skriveaktiviteter. Men allerede ved workshop 2 og 3 i november 2021 og marts 2022 kunne vi i projektdeltagernes skriftlige evalueringer se, at eleverne sagtens kunne deltage i skrivning integreret i undervisning. Dette blev i meget høj grad også bekræftet i konsulenternes undervisningsobservationer. Selvom en del elever har svært ved skrivning og måske også er fagligt udfordrede, synes de helt overordnet, at det er sjovt og givende at skrive i undervisningen. Der er nok en didaktisk pointe i, at dette er betinget af, at skrivningen er integreret i andre aktiviteter, er kortfattet, ikke skal evalueres, men foregår i et trygt, kollaborativt og fagligt fokuseret læringsrum. Hvis de betingelser er til stede, kan næsten alle bruge skrivning læringsunderstøttende i de fleste fag.

Eleverne i projektklasserne er mere skriftsprogligt aktive

Ved modtagelsen af de nye 7. klasser meldte de modtagende lærere i ca. halvdelen af klasserne, at de kunne iagttage en anden elevskrivekultur, end de var vant til. Denne oplevelse har de givet udtryk for helt frem mod projektets afslutning. De oplever elever, som går hurtigere i gang med skriveaktiviteter, som skriver mere og bedre, og som er fortrolige med at bruge skrivning understøttende i læreprocesser. Eleverne arbejder især med aktiviteter som "Stop op og skriv", "Fasthold instruktionen", gruppevis skrivning på lodrette flader og noteskrivning i tilknytning til læsning. Det er svært at vide, hvorfor vi ikke ser en mere entydig udbredelse i alle klasser, men en del lærere melder også om store udfordringer med klasseledelse, som måske kan skygges for faglige forhold – herunder elevernes skrivepraksis.

Mange lærere arbejder i udfordrende klasserum

Spørgeskemaundersøgelsen fra november 2022 og 2024 med items fra TALIS-undersøgelsen fra 2018 viser, at projektdeltagerne har samme grad af self efficacy og selvoplevet faglig og didaktisk sikkerhed som lærere i resten af landet, men at de oplever elevgruppen som noget mere udfordret end andre lærere.

Det tyder på, at de oplever den pædagogiske opgave som mere kompleks, men samtidig føler sig lige så godt rustet til opgaven som andre. Hvis vi sammenligner projektdeltagerne i projektets første halvdel (med svar fra november 2022) med dem fra anden halvdel (med svar fra november 2024), ser vi, at udskolingslærerne har noget sværere ved at motivere eleverne og at vise dem værdien i at lære. Konsulenterne har ved observationer i klasserne i især 8. klasse iagttaget, at der i højere grad undervises ud fra den nationale norm, som den kommer til udtryk i afgangsprøverne. Eleverne har imidlertid svært ved at matche dette, mens lærere på mellemtrinnet og ind i 7. klasse i højere grad tilpasser undervisningens indhold og sværhedsgrad til eleverne. Det peger på en særlig udfordring på skoler, hvor mange elever ikke lever op til nationale normer for faglig udvikling. Samtidig skal det dog fastholdes, at projektdeltagerne oplever sig selv som lige så fagligt og pædagogisk dygtige som lærere i resten af landet, men at deres opgave bliver tiltagende mere kompleks, jo tættere de kommer på afgangsprøverne. Dette dilemma har konsulenterne også noteret sig i undervisningsobservationer fra især 8. klasse. Resultatet af denne undersøgelse er endnu ikke offentliggjort, men bliver forhåbentlig publiceret i løbet af 2026.

Læse- og matematikvejledere har oplevet et kompetenceløft

Vejledernes udbytte har været betydeligt. Der har gennem hele projektet været en ambition om ikke kun at nå fag med tradition for skrivning for læring (dvs. især dansk), men at nå alle fag. Særligt matematikvejledere har derfor især i projektets anden del spillet en central rolle, men også LKT- og IT-netværkene har været involveret. Med det vedvarende fokus på skrivedidaktik og elevdeltagelse har projektet sat nye dagsordener i vejledernetværkene og givet konkrete anledninger til at samarbejde og videndele om brugbare skriveaktiviteter på tværs af skoler. Ligeledes har det givet vejlederne større mandat til sammen med de lokale ledelser at insistere på øget sparring, videndeling og refleksion over egen praksis med blik for elevernes læringsudbytte. Samarbejdet med de tilknyttede konsulenter har givet vejlederne et forum for sparring om udvikling af egen vejlederpraksis og givet grobund for understøttelse af den videre udvikling.

Overgangsprojektet mellem 6. og 7. klasse har blivende værdi

Overgangsprojektet sat i gang ved workshop 6 i marts 2023, altså i 6. klasse, er et samlet bud på, hvordan elever kan gives personlig og faglig myndighed i en ofte overset overgang. Der er tradition for lærer-til-lærer-overlevering med fokus på sociale og trivselsmæssige forhold, men Lolland skrifters overgangsprojekt sætter fokus på faglighed og giver eleverne stemme. Eleverne udtrykker sig på skrift og eventuelt i andre modaliteter om erfaringer med læringsformer, fag og emner, som de på mellemtrinnet har sat pris på, og giver denne viden videre til deres kommende lærere. De bliver dermed de primære bærere af viden, og der sættes fokus på kontinuiteten i deres skoleliv med et fagligt og ikke kun et socialt fokus. Vi ser dette projekt i projektet som særligt væsentligt og som en aktivitet med blivende værdi.

Projektet forankres i kommunal sprog- og læsestrategi

Fra 2023 er der i kommunen udviklet en fælles sprog- og læsestrategi, hvor delelementer fra Lolland skriver er skrevet ind som anbefalede handlinger på grundskoleniveau. Projektet forventes derfor at leve videre i denne sprog- og læsestrategi. Undervejs i Lolland skriver kom der bl.a. fra nogle ledere et ønske om konkrete evalueringsparametre, som peger på synlige og konkrete tegn på, at der er en sproglig og skriftsproglig bevidsthed i fagundervisningen. Derfor er der i regi af Lolland skriver udviklet et evalueringsværktøj for henholdsvis ledere/ vejledere og lærere. Af ledere og vejledere kan det bruges ifm. co-teaching, observationer, ved faggruppemøder, teammøder m.v., og af lærere kan det bruges i alle didaktiske samarbejder ifm. co-teaching eller i teams, hvor didaktisk praksis diskuteres. Værktøjet angiver en række fokusområder og beskrivelser af forskellige niveauer af kvalitet. Fokusområderne kan man frit kan tillægge mere eller mindre vægt efter aktuelt behov. Evalueringsværktøjet er også tænkt som en måde at gøre det nemmere for ledere at komme tæt på undervisningspraksis hos medarbejderne. Det blev især i projektets anden halvdel tydeligt, at der blandt ledere ikke er stor tradition for at involvere sig fagligt eller didaktisk i udskolingslæreres praksis. Evalueringsværktøjet ligger som bilag til sprog- og læsestrategien.

Afsluttende anbefalinger og perspektiver

I alle evalueringer for de enkelte projektår fremgår, at de skoler, der har haft mest udbytte af projektet, er de skoler, hvor ledelser har været mest involveret – både organisatorisk i form af rammesætning af lærernes samarbejder og fagligt i form af fx deltagelse på teammøder, workshops m.v. Denne viden kommer dels fra den eksterne evaluering og dels fra konsulenternes evaluering. I udskolingen har der været en tendens til, at ledelser er på noget større afstand af lærernes didaktiske praksis, hvorfor det i perioder og på nogle skoler har været sværere at opnå synlige resultater. Det er

derfor en erfaring og en anbefaling fra projektet, at faglig ledelse styrkes med systematik, struktur og opfølgning – ikke mindst i udskoling.

I samme evalueringer efterspørger lærere og vejledere ledelsesmæssig opmærksomhed til didaktisk udviklingsarbejde. Især nogle vejledere står meget alene med opgaven. Også dette peger på behovet for systematik, struktur og opfølgning på faglig ledelse.

Spørgeskemaundersøgelsen fra november 2024 pegede på, at udskolingslærerne har visse udfordringer med at motivere eleverne og vise dem værdien i at lære. I lyset af dette bør man se mere konkret på, hvordan fagenes mål kan differentieres og tilpasses til en meget sammensat elevgruppe.

I sprog- og læsestrategien er der konkrete forslag til, hvordan dagtilbud og skoler kan arbejde med pædagogik og didaktik omkring læsning, skrivning og sprog, ligesom den også rammesætter betydningen af opbygningen af en stærk refleksions- og evalueringskultur, der understøtter børnenes læring, trivsel og dannelse.

Læs mere om projektet her

[Nationalt Videncenter for Læsnings projektside](#)

[Idekatalog om skrivning for læring](#)

[Samtalekort til de første seks skrivedidaktiske aktiviteter](#)

[Spillet "Klassens skrivemiljø"](#)

[Webdok om klassens skrivemiljø](#)

[Webdok om overgangsprojektet](#)

[Film om overgangsprojektet](#)

[Artikel om SOUL-modellen](#)

[Aktivitetskort om SOUL-modellen](#)

[Plakat med SOUL-modellen](#)

Øvrige udgivelser fra projektet:

Lützen, P. H. (2025). Skriveteknologi og skriveprocesser. *Læsepædagogen*, nummer 3 - 73. årgang - maj 2025, 14-18

Lützen, P. H., & Nielsen, L. O. (2025). Lolland skriver - et studie i læreres kompetenceudvikling. *Studier i læreruddannelse og profession*, 10 (1), 135-155. <https://doi.org/10.7146/lup.v10i1.149478>